

ЧЮ ЮАН - ПАТРИАРХЪТ НА КИТАЙСКАТА ПОЕЗИЯ

Чю Юан е първият в историята на Китай велик поет. Китайската поезия е съществувала и преди него. Известни са поетични сборници от много по-далечни времена, но общото преклонение на китайците пред великите създатели на поезията на своя народ започва именно с Чю Юан. И това не е случайно. Чю Юан, или както е другото му име Чю Пин, става трагически символ със своята прозорливост, с безсилието на искрения патриот пред глупостта, скъперничеството и подлостта на властващия елит, който заради стремежа за бързо забогатяване е готов да пожертва и свободата на родината, и живота на зависимата от него безмълвна тълпа.

Китай през епохата Джанго. По това време вече е отминала древната робовладелска държава. На нейната територия се борили помежду си седем велики царства, образували се тогава. Най-голямо и най-силно сред тях било царството Чу, което заемало почти една трета от територията на Китайската империя от епохата на нейния разцвет. Армията на Чу била от милион ризници (така се измервал броят на воините), при 5-милионно мъжко население на страната. Главни съперници на Чу били царствата Ци и Цин. Управлявалите царе били много войнствени властелини. Те смятали, че ако в течение на пет години не предприемели ни едно нахлуване в земите от Централната равнина според тогавашното разбиране са потънали в грехове и са лишени от правото на среща след смъртта с духа на своите предци.

Особено активна и победоносна завоевателна политика водело царството Чу при Въй ван (Шан). Това било и времето на детството на Чю Юан.

Поетът се родил през 340 г. пр.н.е. и живял в град Ин (Инчън или Чънду), столицата на царството Чу. Семейството му принадлежало към висшите аристократични слоеве - Чю Юан бил роднина на управляващия и издигнал рода си до митичния древнокитайски император Чжуан сю.

При сина на Въй ван, Хуа ван, Чю Юан достигнал до поста на левия министър при царя. Левият министър (садайдзин) бил основна фигура в Държавния съвет, занимаващ се с управленските дела. Тази длъжност му позволявала да влияе на външната и военната политика на държавата.

Известният хроникьор Сима Цян в своите „Исторически записки“ отдели почтително място за Чю Юан. Той пише, че за него се носели легенди за широки познания и начетеност, а паметта му била изключителна. Той добре разбирал въпросите, засягащи държавното устройство. Бил изкусен оратор. В двореца с княза обсъждали държавните дела, издавал присъди и укази, извън двореца се занимавал с приема на гости и беседи с пристигналите феодални князе. Князът го ценял като сериозен, делови, заслужаващ внимание, способен политик. Един велможа, който имал с него равен ранг, му съперничел в княжеското благоволение и тайно кроял интриги срещу него. Князът Хуа поискал Чю Юан да състави кодекс на държавните закони. Чю нахвърлял чернови, но работата не била още завършена. Съперникът велможа пожелал да ги присвои. Авторът се възпротивил. В отговор влиятелният му противник, подпомогнат от любимката на владетеля, започнал да разпространява клеветата срещу него. Тя била скалпена така, че да го унизи и обвини във високомерие и себелюбие. Князът се разгневил и отначало го отстранил от себе си, а после го прогонил.

ГАДАТЕЛЯТ

*Изгнан бе Чю Юан от три години вече
далеч от своя княз, от двора му далече.
Той служил бе и дълго, и вярно, и добре,
но как на клеветата отровата да спре?
И ето, тръгана той самотен из полето
и в смут му бе умът, и в скръб му бе сърцето.
При стария гадател отиде той накрай
и каза му: „Премъдри, съвет един ми дай!“
„Кажи - му рече той - какво при мен те носи?“
И почна Чю Юан със своите въпроси:
„Да бъда ли - той каза - и честен, и открит
или пред големците да сменям глас и вид?
Да пазя ли аз чест и да си патя с нея
или да славя други, та славен да съм сам?
...
Говори клеветата, немее мъдростта.
Ах, ах, кому е нужна днес мойта чистота?...“*

Поетичен превод на Валери Петров

Чю Юан бил оскърбен. Негодувал от това, че князът слуша все неразумния, че клеветата хвърля сянка върху честните, че неправдата погубва тези, които са безкористни, че този, който е откровен, се оказва изведнъж неприемлив. Затворил се в себе си и потънал в мъката си. Тогава написал поемата „Лисао“, неговата най-велика творба.

„Скръбта в изгнание“ (един от възможните преводи на „Лисао“), нещо като оплакване, представлява описание на едно дълго пътешествие от единия край на вселената до другия. Чю Юан го извършва с безброй митични същества, за да намери справедливостта и добродетелта. Но безнадежден е краят - поетичен и житейски.

Последвал разгромът на царството Чу. Владетелят на Цин след половин-вековна борба превзел столицата и го покорил напълно.

В „Промените“ Чю пише: „Кладенецът е прозрачен, а той не пие - и това огорчение ми лежи на сърцето. Но може да гребнеш от тази вода. Щом е светъл нашият цар, той и другите получават от небето всяка своя милостиня“. Ако няма светлина в господарския ум, нима ще достигне до него милостинята?

Скитайки се, поетът пристигнал до брега на река Цзян с разпуснати в безпорядък коси и горестно пеел по брега в речния залив. Лицето му било страдащо от изнемога, измършавял, заприличал на истински скелет. Един рибар го видял и запитал: Не сте ли вие придворният сановник Чю Юан? Какво ви е довело тук? А той отвърнал, че целият свят е потънал в кал и само той е останал чист. Всички били пияни и само той останал трезв. Затова са го и изгонили. Рибарят продължил: „Мъдрецът се пригажда към света и тогава никакви препятствия не могат да го спрат. Вие казвате, че светът бил кален и мътен поток. Защо не последвате течението му и не се издигнете на гребена на неговите вълни? Ако хората са пияни, защо не се опие и вие с тях? Как можахте вие, който криете у себе си безценни дарби, сам да доведете работите дотам, че да ви изгонят?“ И мъдрецът продължил: „Който си е измил главата, отърсва шапката си от праха, а който се е изкъпал, облича чисти дрехи. Нима някой облича мръсна дреха на чисто тяло? Не, по-добре да се хвърля в бързея с ослепителна белота, не си струва да приемаш върху себе си светската нечистота“. Това описва Сима Цян в повествованието за Чю Юан. След това Чю съчинил одата „С камък в обятията“. По-късно пъхнал в пазвата си един камък и се хвърлил във водите на река Мило.

Съгласно преданието, узнавайки за смъртта му, хората от мъка и ужас се хвърлили в лодките и дълго търсили тялото на поета в реката, но така и не го намерили.

След неговата смърт в Чу, Чю Юан имал последователи като Сун Юй, Тан Лъ, Цзин Ча. Всички те били увлечени в поезията и се прославили със своите оди. Но всички те имат за свой родоначалник свободно изливащия се стил на Чю Юан. Никой от тях вече не рискувал да възразява открито на княза. Повече от сто години след гибелта на Чю Юан в река Мило при Хан живял ученият Цзя. Той служил в Чанша като главен наставник на тамошния княз. Ученият специално дошъл на река Сян и хвърлил в нея своя ръкопис, в който оплаквал Чю Юан.

Сега, всяка година, в деня на гибелта на поета, хората в негова памет започнали да устройват по реката състезания с лодки, чийто нос и кърма са украсени с драконови глави и опашки. Тези състезания, родени преди повече от 2500 години по бреговете на великата река Янцзъ, са почти на годините на Олимпийските игри.

Празникът се е разпространил не само в цял Китай, но и в Япония, Корея, Виетнам, Малайзия. За народите на тези страни Чю Юан се е превърнал в символ на нравствената сила, на обичта към народа, на чистия патриотизъм. Навсякъде е познат неговият образ на печален човек в роба с широки надиплени ръкави, жезъл и малка квадратна шапчица на главата, който броди самотен край речния бряг. За хората на литературата пък той е велик новатор в поезията, създател на нов стил, под чието влияние китайската лирика се развива и до днес.

Людмила СЛАВЧЕВА